

Р. В. ІГОНІН. ПОВНОВАЖЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ У СФЕРІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ УКРАЇНИ

Розглядаються проблеми кадрового забезпечення суддівського корпусу України. Аналізуються відповідні повноваження Вищої ради юстиції.

Ключові слова: *кадри, кадрове забезпечення, суд, Вища рада юстиції.*

Рассматриваются проблемы кадрового обеспечения судейского корпуса Украины. Анализируются соответствующие полномочия Высшего совета юстиции.

Ключевые слова: *кадры, кадровое обеспечение, суд, Высший совет юстиции.*

This article addresses the problem of staffing judges of Ukraine. Analysis of the respective powers of the Supreme Council of Justice is conducted.

Key words: *staff, staffing, court, the Supreme Council of Justice.*

Актуальність дослідження даного питання обумовлюється потребою удосконалення кадрового забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції у контексті діяльності Вищої ради юстиції. Питання формування якісного суддівського корпусу України є надзвичайно важливим для нашої держави. Від якості кадрового забезпечення системи судів загальної юрисдикції залежить якість відправлення правосуддя, а прийняття справедливих судових рішень сприяє утвердженню авторитету державної влади.

Різні аспекти функціонування Вищої ради юстиції досліджували такі вчені, як С.Ф. Василюк, В.В. Долежан, В.О. Євдокимов, С.В. Ківалов, М.І. Мельник, В.Ф. Погорілько, С.В. Подкопаєв, А.О. Селіванов, В.І. Шишкін, М. Запорожець, А. Стрижак, О.Ф. Скакун, Ю.П. Битяка та ін.

Метою даного дослідження є аналіз процесу формування суддівського корпусу України у контексті діяльності Вищої ради юстиції і формулювання висновків щодо його вдосконалення.

Можна виокремити такі Повноваження Вищої ради юстиції у сфері кадрового забезпечення суддівського корпусу України:

1) повноваження щодо формування суддівського корпусу України (призначення на посаду судді вперше; призначення суддів на посади голови суду, заступника голови суду);

2) повноваження щодо звільнення судді, голови суду, заступника голови суду, які реалізуються поза рамками дисциплінарного провадження (звільнення судді за загальними обставинами та звільнення суддів з посад голови суду, заступника голови суду);

3) повноваження у зв'язку з розглядом скарг на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, прийнятих у процесі призначення чи обрання суддів на посаду.

Наука управління під поняттям «добору кадрів» розуміє встановлення їх професійного рівня і відбір осіб, які здатні на належному професійному рівні виконувати поставлені перед ними завдання¹, а сам процес добору кадрів зводиться до дослідження та оцінки персональних якостей кандидата, на основі якого робиться висновок про відповідність претендента вимогам відповідної посади².

Отже, здійснення процедури добору на посаду судді має максимально врахо-

© ІГОНІН Руслан Владиславович – кандидат юридичних наук, доцент Національного університету Державної податкової служби України

вувати особистісний фактор. Роль моральних якостей, психологічних установок, звичок особи у сфері застосування закону і відправлення правосуддя не може бути переоціненою. Специфіка суддівської роботи в тому, що вибір та застосування певної норми закону до спірної правової ситуації «переломлюється» через свідомість конкретного судді. Межі судівської дискреції (розсуду) є надзвичайно широкими. Тому процес відправлення правосуддя значною мірою носить суб'єктивний характер, а отже, на пряму залежить від забезпечення процесу якісного формування суддівського корпусу України.

З урахуванням вищевикладеного ми можемо перейти до аналізу повноважень Вищої ради юстиції у сфері кадрового забезпечення суддівського корпусу України.

Щодо повноважень у сфері формування суддівського корпусу України, то, згідно зі ст. 29 Закону України «Про вищу раду юстиції»³, цей орган наділений такими повноваженнями:

Вища рада юстиції за рекомендацією Вищої кваліфікаційної комісії суддів вносить подання Президенту України про призначення громадянина України на посаду судді вперше.

До подання Вищої ради юстиції додаються: 1) рекомендація кваліфікаційної комісії; 2) особовий листок з обліку кадрів та автобіографія кандидата на посаду судді; 3) копії дипломів про освіту, науковий ступінь чи вчене звання; 4) примірник реферату з питань правознавства, підготовлений кандидатом на посаду судді; 5) рецензія на реферат; 6) копія декларації про доходи за останній рік.

Кандидатура на посаду судді розглядається персонально після доповіді члена Вищої ради юстиції, який діє за дорученням відповідної секції, де попередньо вивчаються матеріали щодо кандидата на посаду судді.

Рішення щодо кандидата на посаду судді приймається на засіданні Вищої ради юстиції відкритим голосуванням. Пропозиція щодо внесення подання Президентові України про призначення суддею вважається прийнятною, якщо за неї проголосувало більше половини від конституційного складу Вищої ради юстиції.

Доктори юридичних наук, старші наукові співробітники, професори права мають найвищу кваліфікацію у сфері юриспруденції. Вважаємо, що закон має встановлювати виняток стосовно проходження даної процедури для провідних учених у галузі юриспруденції. Рішення щодо кандидата на посаду судді, який є провідним ученим у галузі юриспруденції, має прийматися Вищою радою юстиції на основі конкурсу поданих письмових заяв від зазначених осіб. Критерієм відбору у даному випадку може бути загальна кількість одноосібно написаних наукових праць. На нашу думку, даний критерій носить максимально об'єктивний характер і усуває можливий суб'єктивізм, пов'язаний із проходженням цією категорією осіб процедури конкурсного відбору.

Поряд з тим матеріали стосовно наукових здобутків кандидатів на посаду судді, які є науковцями, мають бути розміщені на офіційному сайті Вищої ради юстиції у режимі відкритого доступу. Такий підхід сприятиме об'єктивності процесу конкурсного відбору у межах визначеної групи кандидатів на посаду судді.

Залучення до формування суддівського корпусу України провідних науковців сприятиме привнесенню і використанню у практичній діяльності суддів здобутків теорії права і, як результат, підвищить якість правосуддя.

До того ж на суддів-науковців могли б бути покладені обов'язки виконувати попередній розгляд проєктів постанов вищого спеціалізованого суду, підготовка

яких потребує наукового забезпечення, а отже, науково-консультативні ради при відповідних вищих спеціалізованих судах могли б формуватися за рахунок суддів-науковців, які у своїй особі поєднують практичні знання і навички роботи судді з глибокими теоретичними знаннями у відповідних галузях права і специфічним науковим типом мислення.

На нашу думку, такий варіант формування науково-консультативних рад при вищих спеціалізованих судах щодо якості науково-консультативних послуг був би найбільш виправданим. При цьому мають бути встановлені окремі норми навантаження на суддів-науковців, які б враховували науково-консультативну роботу такого судді.

Згідно зі статтею 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»⁴ на посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менше ніж три роки, проживає в Україні не менш десяти років та володіє державною мовою.

При цьому не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни: 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді; 3) які мають не зняту чи не погашену судимість.

У даній статті роз'яснюється, що для цілей цієї статті вважається: 1) вищою юридичною освітою – вища юридична освіта, здобута в Україні за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку; 2) стажем роботи у галузі права – стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста.

Ми вважаємо, що розуміння стажу роботи у галузі права як такого, що починає нараховуватися після здобуття особою освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста, є необґрунтованим звуженням поняття стажу роботи у галузі права. Згідно з розумінням поняття стажу роботи у галузі права, запропонованого Законом України «Про судоустрій і статус суддів», стаж роботи у галузі права особи з освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста чи бакалавра не визнається стажем роботи у галузі права. Цей підхід, на нашу думку, є безпідставним, внутрішньо суперечливим та абсурдним.

Нам імпонує підхід до вирішення даної проблеми, використаний у Російській Федерації, відповідно до якого стаж у галузі права нараховується з моменту здобуття особою неповної вищої юридичної освіти.

Ми пропонуємо поширити досвід Російської Федерації на правові реалії України і закріпити аналогічне положення у Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Особливої уваги законодавця потребує вирішення питання призначення або обрання на посаду судді кандидата, який отримав стаж роботи у галузі права, працюючи у правоохоронних органах України чи в системі адвокатури України. Якщо особа працювала у правоохоронних органах чи в системі адвокатури, виникає загроза об'єднання такого судді із відповідними органами чи особами та обслуговування їх інтересів при здійсненні правосуддя. Дана загроза пов'язується із формуванням у процесі роботи дружніх, приятельських стосунків з колегами.

Для вирішення цієї проблеми нами пропонується у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» встановити правило, відповідно до якого особа, яка набула

стаж роботи у галузі права, працюючи у правоохоронних органах України чи в системі адвокатури України, не може обіймати посаду судді у тому районі, де вона попередньо працювала у правоохоронних органах чи надавала адвокатські послуги.

Ст. 128 Конституції України встановлює, що перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України. Усі інші судді, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково, у порядку, встановленому законом.

Ст. 72 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначає: «Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради юстиції протягом тридцяти днів з дня отримання такого подання».

На нашу думку, ст. 72 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» викладена у такій редакції, яка «замовчує» право Президента на прийняття негативного рішення щодо подання Вищої ради юстиції.

Призначення на посаду судді Президентом є його правом, а не обов'язком. Президент може відмовити у призначенні на посаду судді. Якщо б він був позбавлений цього права, то його роль у формуванні судового корпусу України звелася б лише до технічної функції обслуговування подань Вищої ради юстиції. У цьому разі взагалі було б поставлено під сумнів доцільність існування у Президента повноважень стосовно формування судового корпусу України і виникла б об'єктивно зумовлена потреба у їх повній передачі Вищій раді юстиції. Тому зведення повноважень Президента у сфері формування судового корпусу України виключно до технічної функції прийняття позитивного рішення щодо подань Вищої ради юстиції є алогічним і неприпустимим.

Ми вважаємо, що редакція ст. 72 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» має бути зміненою і викладеною в такій редакції: «Призначення на посаду судді або відмова у призначенні на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради юстиції протягом тридцяти днів з дня отримання такого подання».

У свою чергу, призначення Вищою радою юстиції судді на посади голови суду, заступника голови суду здійснюється на підставі ст. 29-1 Закону України «Про вищу раду юстиції», відповідно до якої кандидатури на посади голови суду, заступника голови суду вносяться до Вищої ради юстиції за поданням відповідної ради суддів та розглядаються на засіданні Вищої ради юстиції персонально. Під час такого засідання Вищої ради юстиції з кандидатом проводиться співбесіда.

Рішення про призначення на посаду голови суду, заступника голови суду приймається за результатами розгляду кандидатури на засіданні Вищої ради юстиції відкритим голосуванням. Рішення про призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини членів Вищої ради юстиції від її конституційного складу.

На нашу думку, призначення на адміністративні посади голови суду, заступника голови суду має здійснюватися відповідними органами суддівського самоврядування, а не Вищою радою юстиції.

Навіть на сьогодні Вища рада юстиції призначає голову суду, заступника голови суду за участі органу суддівського самоврядування, яким є рада суддів. Це є свідченням того, що Вища рада юстиції не може якісно реалізувати свої повноваження стосовно призначення суддів на адміністративні посади без участі органу

суддівського самоврядування. Однею з можливих для цього причин є відсутність у Вищій раді юстиції, як у органу, відокремленого від системи судів, необхідної інформації про особу кандидатів на адміністративні посади в судах.

У той же час орган суддівського самоврядування, будучи наближеним до суду, володіє такою інформацією і може на відносно якісному рівні сформувати списки кандидатів на вищезазначені посади.

Тут виникає природне запитання – для чого вводити у процес призначення суддів на адміністративні посади додаткову одиницю в особі Вищої ради юстиції, якщо таке призначення можна цілком успішно робити за безпосередньої і одноособової участі органу суддівського самоврядування. З огляду на це, участь у даному процесі Вищої ради юстиції, на нашу думку, є необґрунтованою, а отже, такою, що порушує принцип незалежності суду.

Також вважаємо за доцільне віднести до компетенції органу суддівського самоврядування не тільки питання призначення, але і питання звільнення судді з адміністративних посад голови суду та заступника голови суду.

В аспекті аналізу повноважень Вищої ради юстиції у сфері кадрового забезпечення суддівського корпусу України хочемо звернути увагу на повноваження щодо звільнення судді, голови суду, заступника голови суду, які реалізуються поза рамками дисциплінарного провадження. Дані повноваження можуть бути згрупованими у два блоки: а) звільнення судді за загальними обставинами; б) звільнення голови суду, заступника голови суду.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про вищу раду юстиції» суб'єктами звернення щодо подання про звільнення судді з посади є: 1) кваліфікаційна комісія суддів; 2) член Вищої ради юстиції.

Процедура звільнення за загальними обставинами передбачена ст. 31 Закону України «Про вищу раду юстиції». У цьому випадку під загальними обставинами розуміють обставини, встановлені у пунктах 1–3, 7–9 частини п'ятої ст. 126 Конституції України, а саме: 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено; 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років; 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 4) припинення його громадянства; 5) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; 6) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Відповідно до Закону України «Про Вищу раду юстиції» рішення щодо пропозицій про звільнення суддів за загальними обставинами приймається на засіданні Вищої ради юстиції більшістю голосів її членів, які брали участь у засіданні. У разі звернення судді із заявою про звільнення з посади за власним бажанням Вища рада юстиції обов'язково попередньо з'ясовує дійсне волевиявлення судді, чи не має місце сторонній вплив на нього або примус. Після цього вносить подання про звільнення судді з посади до органу, який його призначив або обрав.

Відповідно до статті 32-1 Закону України «Про Вищу раду юстиції» суб'єктом звернення щодо подання про звільнення з посади голови суду, заступника голови суду є ради відповідних спеціалізованих судів.

Питання про звільнення з посад голови суду, заступника голови суду розглядають на засіданні Вищої ради юстиції, на яке запрошують голову суду, заступника голови суду, якого пропонують звільнити з посади. У разі неможливості взяти участь у засіданні Вищої ради юстиції через поважні причини голова суду, заступник голови суду, стосовно якого розглядається питання, може надати письмові пояснення, які додають до матеріалів справи. Письмові пояснення голови суду,

заступника голови суду оголошуються на засіданні Вищої ради юстиції в обов'язковому порядку. Повторне нез'явлення голови суду, заступника голови суду, стосовно якого розглядається питання, є підставою для розгляду справи за його відсутності. Рішення про звільнення з посади голови суду, заступника голови суду вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини членів Вищої ради юстиції від її конституційного складу.

Характеризуючи повноваження Вищої ради юстиції по розгляду скарг на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, прийнятих у процесі призначення чи обрання суддів на посаду, слід відмітити, що, відповідно до ст. 29-2 Закону України «Про вищу раду юстиції», до Вищої ради юстиції можуть бути оскаржені рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо: 1) встановлення результатів кваліфікаційного іспиту кандидатів на посаду судді; 2) відмови у рекомендуванні для обрання кандидатом на посаду судді безстроково.

При цьому скаргу на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України може бути подано до Вищої ради юстиції не пізніше одного місяця з наступного дня після його прийняття.

Скарга розглядається Вищою радою юстиції протягом одного місяця з дня її надходження після перевірки, проведеної членом Вищої ради юстиції. У результаті розгляду скарги Вища рада юстиції за наявності для цього підстав може: 1) задовольнити скаргу, скасувавши рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про встановлення результатів кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді, який подав скаргу, та зобов'язавши Вищу кваліфікаційну комісію суддів України повторно провести кваліфікаційний іспит цього кандидата; 2) задовольнити скаргу, скасувавши рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо відмови у рекомендуванні судді для обрання кандидатом на посаду судді безстроково та зобов'язавши Вищу кваліфікаційну комісію суддів України прийняти нове рішення; 3) залишити скаргу без задоволення, а рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України без змін.

На засідання Вищої ради юстиції запрошується кандидат на посаду судді, який подав скаргу, та представник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Їх неявка з будь-яких причин не перешкоджає розгляду скарги.

1. *Научная организация труда в управлении производственным коллективом (общественно-отраслевые научно-методические рекомендации)*. – М.: Экономика, 1991. – С. 60. 2. *Бизюкова И.В.* Кадры управления. Подбор и оценка. – М.: Экономика, 1998. – С.23; *Зудина Л.Н.* Организация управленческого труда. – М.: ИНФРА, 1997. – С.102. 3. *Про Вищу раду юстиції*: Закон України від 15.01.1998 р. № 22/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146. 4. *Про судоустрій і статус суддів*: Закон України від 07. 07. 2010 р. № 2453-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 148.